

Omul deplin al culturii române: Eminescu

Aceasta este poate una dintre cele mai simple și totodată reale „definiții” oferite de critica literară lui Eminescu. După o perioadă de îndoieli, nedumeriri, temeri generate de mulți factori, în special exteriori literaturii (și ne referim la primii 50 de ani de după moartea lui Eminescu), Noica reușește să surprindă perfect, în doar câteva cuvinte, portretul cultural al lui Eminescu: „omul deplin al culturii române”.

A știut să trăiască din plin, cu intensitate maximă, pentru ca, extraordinar de tânăr fiind, să învețe și să moară. Căci în fapt, moartea sa fizică, asupra căreia planează atâtea incertitudini chiar și după mai bine de un secol, nu face altceva decât să provoace renașterea conștiinței naționale. Învățând să moară, Eminescu ne-a învățat pe noi să trăim.

Condiția esențială, însă, pentru a pătrunde tainele învățămintelor sale este dărâmarea barierelor și șabloanelor impuse în a doua jumătate a secolului trecut asupra culturii române și implicit asupra criticii literare, bariere care par a se transforma în adevărate baricade astăzi, sub auspiciile unei „culturi europene fără frontiere”, în care valorile naționale sunt supuse unui proces de deconstructură. Este imperios necesară o reinterpretare a operei

eminesciene, de data aceasta pornind nu dinspre axiomele criticii literare către creație, ci dinspre creație în complicitatea ei spre critica literară.

Vom încerca în următoarele rânduri să atingem o latură importantă a operei lui Eminescu, asupra căreia multe stihii ale vremurilor s-au înverșunat, fie din insensibilitate (sau ne-simțire), fie, de cele mai multe ori, din rea voință. Este vorba despre fiorul creștin care străbate creația eminesciană. Poporul român este eminent creștin, cultura română îl reprezintă, iar Eminescu nu se putea abate de la aceasta. Dacă ar fi făcut-o, nu critica literară ar fi fost cea care l-ar fi amendat, ci poporul însuși. În ciuda numeroaselor încercări de „demitizare”, de aruncare în extreme politice, de dezonorare la care a fost supus, Eminescu domină fără niciun fel de îndoială conștiința națională tocmai pentru că a știut să pătrundă sufletul neamului, cu tot ceea ce presupune acesta.

„Nu credeam să-nvăț a muri vreodată” este o mărturie creștină fundamentală, este chintesenta morții și a Învierii. Căci ce altceva ar putea însemna „a învăța să mori”, dacă nu a învăța să trăiești cu nădejdea Învierii? Asupra morții, românul autentic are o viziune optimistă. Moartea nu este durere, nu este disperare, ci doar calea de acces către veșnicie. „Nimeni însă nu poate să scape de la moarte, nici să-i plătească lui Dumnezeu preț de răscumpărare, că răscumpărarea sufletului este prea scumpă și niciodată nu se va putea face, ca să rămână cineva pe totdeauna viu și să nu vadă niciodată moartea” (Psalmul 48)

Versul acesta de o forță cutremurătoare dezvăluie clar un Eminescu ce se înscrie pe linia firească a neamului său, departe de influențe filozofice schopenhaueriene sau de orice altă natură. Poate doar filozofia ciobanului din „Miorița” sau a Meșterului Manole să se regăsească aici. Transfigurarea morții pământene în nuntă cosmică sau ideea jertfei pentru creație sunt mituri care dovedesc atât seninătatea (total diferită de resemnare), cât și responsabilitatea de care românul este

capabil atunci când se aliniaza tradițiilor sale fundamentale. Ciobănașul nu moare, pentru că nu moartea sa în sine contează. Pledoaria sa despre propria moarte este, de fapt, conștientizarea locului și rolului omului în univers, ca parte dintr-un întreg. Dimensiunea tragică a morții sale, concretizată în comportamentul măicuței, este transpusă în sufletul tânărului într-o nuntă de proporții cosmice. Ciobanul nu disperă, nu își ia măsuri de precauție, nu pentru că nu ar fi capabil, ci pentru că nu este cazul. Ideea crimei este doar un pretext care îi permite să mărturisească sincer și senin „știu să mor!”. Este aici ceea ce Eliade numea „creștinism cosmic”.

Dintr-o altă perspectivă, și Meșterul Manole face aceeași mărturisire, de data aceasta nu verbal, ci prin faptă. El jertfește și se jertfește pentru creație. Însă nu este vorba despre o creație oarecare, ci despre „o monastire pentru pomenire”. Astfel, moartea sa nu mai poate fi privită drept pedeapsă, ci ca martiraj. El moare încercând să zboare, căderea sa este o cădere în sus, căci din punct de vedere spiritual meșterul este un martir, iar mărturie stă izvorul izbucnit în locul căderii sale, izvor din care ne adăpăm setea de cunoaștere, dar și nevoia imperioasă de admirație față de actul creației în sine.

De peste veacuri, ciobănașul și Meșterul Manole rostesc, prin Eminescu, această mărturisire de credință: „nu credeam să-nvăț a muri vreodată”.

Aceeași mărturisire o întâlnim, detaliată și îmbrăcată în formă epică, în poemul „Luceafărul”. În urma experiențelor trăite, Hyperion învață și el să moară. Nici aici nu poate fi vorba despre o resemnare, ci despre o conștientizare a propriei condiții. Cel „pururi tânăr, înfășurat în manta”-i din „Oda (în metru antic)” nu se deosebește cu nimic de „un tânăr voievod (...) un vânat giulgi se-ncheie nod/ Pe umerele goale”. Imaginea acesta a veșniciei încremenite în tinerețe voievodală, princiară apare în ambele poeme ca figură dominantă. Și nu întâmplător protagoniștii fac gestul salvator al ridicării ochilor spre stea, coresponsuzător călătoriei către Demiurg – el

reprezintă asumarea unui destin, a unui dat. Suferința are și ea conotații religioase, fiind percepută drept „dureros de dulce”, motiv pentru care se produce scufundarea totală în ea. Cu cele două întrupări ale sale și cu încercarea de a schimba tocmai „datul”, ordinea firească a lucrurilor, Hyperion pare a spune „până-n fund băui voluptatea morții/ Neîndurătoare”, moarte în care focul și apa au rol fundamental. „Jalnic ard de viu” prefigurează parcă intruparea lui Hyperion din aerul cuprins de „rumene vâpăi”, iar apele mării sunt tocmai materia celei de a doua întrupări. Suferința atinge limite insuportabile, ducând la senzația topirii, la vaiet, la „focul din priviri”. Însă invocarea Divinității este salvatoare, dând nota optimistă poemelor, identificată în întrebarea „pot să mai reînvii luminos din el ca / Pasărea Phoenix?”. Întreaga strofă finală a „Odeii” redă tocmai vocea Luceafărului revenit „în locul lui venit din cer” și răspunzând ultimei chemări a fetei. „Piară-mi ochii tulburători din cale” pare a spune el, căci „nu mai cade ca-n trecut/ În mări din tot înaltul” și se delimitează de „cercul strâmt” afirmând conștient și împăcat: „eu în lumea mea mă simt/ nemuritor și rece”. Împăcarea cu propria condiție presupune uciderea ispitei, a dorinței de schimbare a ordinii firești și recăștigarea ființei inițiale. Astfel, poemul „Oda (în metru antic)” se încheie dezvăluind marea taină a versului inițial: „Ca să pot muri liniștit, pe mine/ Mie redă-mă”.

Părintele Cleopa spunea că în ce ne găsește moartea, în aceea ne judecă. Pe Eminescu moartea l-a lovit, se pare, în timp ce îl învăța pe frizerul său să cânte „Deșteaptă-te, române!”. Iar părintele Galeriu mărturisește că a aflat de la Vlahuță că ultimele cuvinte rostite de Eminescu înainte de a muri au fost următoarele două versuri: „Atâta foc, atâta aur, atâtea lucruri sfinte / Peste-ntunericul vieții ai revărsat, Părinte!”. Să nu fie acesta oare răspunsul la rugămintea din finalul „Odeii”? – un Eminescu profund creștin, senin, împăcat cu sine.

Crina PALAS

Puncte de vedere

Într-un interviu pe care l-a acordat publicației noastre, actorul și teologul Răzvan Ionescu face câteva precizări în ce privește modul domniei sale de înțelegere a ecumenismului. Reamintim că, într-un interviu inedit pe care l-am publicat în numărul precedent al revistei noastre, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae socotea, citându-l pe Iustin Popovici, că ecumenismul este panerezia timpului nostru și aprecia că acesta relativizează credința adevărată.

Reporter: *Îmi spunea un fost deținut politic, care a fost închis la Pitești, că, văzând piesa „Evangheliștii” a Alinei Mungiu Pippidi a trăit momente dramatice. Blasfemiile de la Pitești se repetă în piesa Alinei Mungiu, în condiții de libertate. Și pune problema: Biserica nu are instituția anatemei?*

Răzvan Ionescu: Nu există în biserică astăzi această anatemă. Biserica privește cu

deschidere aceste meandre din destinul unui om și ortodoxia nu trebuie privită ca o biserică a pedepsei, ci ca o biserică a iertării. Ori, tocmai există un spirit revanșard, un anume spirit justițiar care se face simțit și în BOR, și este în defavoarea noastră pentru că duce, în timp, la un anume triumfalism. Pentru că noi, de pildă, condamnăm faptul că biserica soră, Biserica Catolică, s-a despărțit și a trădat dreapta credință și spunem că noi suntem păstrătorii adevăratei drepte credințe și ai moștenirii apostolice de la Hristos încoace, dar nu conștientizăm că, în egală măsură, ca și Biserica Catolică, purtăm jumătate din cămașa lui Hristos.

Acesta este, zic eu, punctul de vedere ortodox asupra ecumenismului. Nu numai al condamnării fratelui care s-a depărtat de casa mea, și de comuniune, ci și al regretului că el s-a depărtat. Noi avem

numai un punct critic, nu avem un regret. Dacă am avea această nuanță de regret și am conștientiza că și noi, ca biserică ortodoxă, suntem afectați de despărțirea Bisericii, altfel am privi ecumenismul. Sigur că el acuma este privit în mare măsură ca un fel de atac și de ispită la dreapta credință și că întâlnirile ecumenice implică anumite trădări, anumite compromisuri, anumite renunțări de la credința creștină. Dar nu trebuie rupt dialogul, noi nu trebuie să facem nici cel mai mic rabat, nici cea mai mică renunțare față de ceea ce înseamnă credința ortodoxă, față de crezul mărturisit la Niceea, dar nici nu ne putem pune pe poziția unei biserici triumfaliste, al cărei merit este că a păstrat dreapta credință. Dintr-un punct de vedere este justificat, din alt punct de vedere este nejustificat, pentru că și noi suntem afectați de această lipsă de unitate.

Canonizarea Sfinților Nemțeni

De ziua Înălțării Domnului, peste 10.000 de credincioși din toată țara au participat la Mănăstirea Neamț la slujba de canonizare a nouă sfinți care au trăit în secolele trecute în această zonă.

Cei nouă sfinți canonizați sunt: Cuv. Ioan de la Râșca și Secu (care va fi sărbătorit pe 30 august), Cuv. Simeon și Amfilohie de la Pângărați (7 septembrie), Cuv. Rafael și Partenie de la Agapia Veche (21 iulie), Cuv. Iosif și Chiriace de la Bisericanii (1 octombrie), Cuv. Chiriace de la Tazlău (9 septembrie) și Cuv. Iosif de la Văratec (16 august). La solicitarea stareților, înaintea proclamării oficiale a canonizării celor nouă sfinți nemțeni, au fost oficiate parastase la mănăstirile unde au viețuit cuvioșii părinți care au fost canonizați. Episcopii locului au fost desemnați pentru săvârșirea acestor rânduieli bisericesti.

(Reporter)